

Верховний
Суд

Актуальні питання здійснення судового провадження під час розгляду справ у суді першої інстанції за практикою Верховного Суду. Позиції ВП ВС та ОП КГС ВС

Тетяна Дроботова

суддя, секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України

Висновки Великої Палати Верховного Суду

Оскарження ухвали про відмову у зміні способу виконання рішення

Постанова ВП ВС від 19.06.2018 у справі № 18/1544-10

Конституційний принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду гарантує право звернення до суду зі скаргою в апеляційному чи в касаційному порядку, яке має бути реалізоване, за винятком встановленої законом заборони на таке оскарження.

Стаття 255 ГПК України не містить прямої заборони на оскарження ухвали про відмову у вчиненні відповідних процесуальних дій щодо встановлення чи зміни способу та порядку виконання судового рішення.

Відсутність у переліку частини першої статті 255 ГПК України ухвали про відмову у зміні способу виконання рішення, не позбавляє особу визначеного частиною сьомою статті 331 ГПК України права оскаржити в апеляційному порядку відповідну ухвалу суду першої інстанції.

Право третьої особи на звернення з самотійними вимогами щодо предмета спору

Постанова ВП ВС від 12.06.2019 у справі № 916/542/18

Передбачене статтею 49 ГПК України право особи вступити у справу шляхом подання позову до однієї або декількох сторін не є абсолютним. Таке право можна реалізувати лише за умови дотримання вимог процесуального законодавства.

Позовна заява третьої особи відповідно до положень частини першої статті 49 ГПК України має містити самотійні вимоги саме на предмет спору у справі. При цьому як предмет спору слід розуміти матеріально-правовий об'єкт, з приводу якого виник правовий конфлікт між позивачем і відповідачем. Відтак вимога третьої особи, спрямована на будь-що поза предметом спору між позивачем та відповідачем, не може бути визнана вимогою третьої особи, яка заявляє самотійні вимоги щодо предмета спору. Водночас така позовна вимога може бути заявлена у самотійному позові.

Виключна підсудність за конкуренції положень частин третьої і шостої статті 30 ГПК України

Постанова ВП ВС від 07.07.2020 у справі № 910/10647/18

Виключна підсудність застосовується до тих позовів, вимоги за якими стосуються нерухомого майна як безпосередньо, так і опосередковано (стосується майнових прав на об'єкт нерухомості), а спір може стосуватися як правового режиму нерухомого майна, так і інших прав та обов'язків, що пов'язані з нерухомим майном.

Коли територіальна підсудність спору може визначатися як за частиною третьою (за місцезнаходженням нерухомого майна), так і за частиною шостою статті 30 ГПК України (за місцезнаходженням юридичної особи), то звернення позивача до господарського суду за місцезнаходженням юридичної особи як належного суду за правилами частини шостої статті 30 ГПК України не є порушенням правил виключної підсудності.

Виключна підсудність за положенням частини третьої статті 30 ГПК України

Постанова ВП ВС від 16.02.2021 у справі № 911/2390/18

Велика Палата Верховного Суду підтримала правовий висновок Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо територіальної юрисдикції (підсудності) справ про стягнення орендної плати за користування нерухомим майном, визначивши, що до спорів про стягнення заборгованості, яка виникла внаслідок невиконання зобов'язань за договором, який укладений щодо користування нерухомим майном, застосовуються виключні правила підсудності (частина третя статті 30 ГПК України).

Належний склад суду при вирішенні питання щодо відмови у відкритті апеляційного провадження

Постанова ВП ВС від 23.02.2021 у справі № 263/4637/18

За змістом частини шостої статті 357 ЦПК України на стадії відкриття апеляційного провадження суддя-доповідач одноособово може вирішити лише питання залишення апеляційної скарги без руху. Питання щодо повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті та відкриття апеляційного провадження вирішує суд апеляційної інстанції. Його склад визначений у частині третій статті 34 ЦПК України, що міститься у Главі 3 розділу I «Загальні положення» ЦПК України. Згідно з приписом вказаної частини перегляд в апеляційному порядку рішень судів першої інстанції здійснює колегія суддів суду апеляційної інстанції у складі трьох суддів.

Слова «суд апеляційної інстанції», вжиті у частинах першій і другій статті 358 ЦПК України, треба розуміти як колегію суддів суду апеляційної інстанції у складі трьох суддів у світлі загальних положень ЦПК України щодо складу суду, який здійснює перегляд в апеляційному порядку рішень судів першої інстанції (частина третя статті 34 ЦПК України).

Судове рішення як нововиявлена обставина

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 752/4995/17

Процедура перегляду остаточного судового рішення за нововиявленими обставинами не є тотожною новому розгляду справи та не передбачає повторної оцінки всіх доводів сторін. Суд має переглянути раніше ухвалене рішення лише в межах нововиявлених обставин. Підставою такого перегляду є не недоліки розгляду справи судом (незаконність та (або) необґрунтованість судового рішення, постанови чи ухвали, неправильне застосування судом норм матеріального права, порушення норм процесуального права), а те, що на час ухвалення рішення суд не мав можливості врахувати істотну обставину, яка могла суттєво вплинути на вирішення справи, оскільки її учасники не знали про цю обставину та, відповідно, не могли підтвердити її у суді.

Нововиявленою обставиною є не факт ухвалення судового рішення, не саме це рішення як юридичний факт, а обставина, яку в ньому встановив суд.

Визначення належного суду при перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами

Постанова ВП ВС від 03.02.2021 у справі № 826/20239/16

У суді першої інстанції у провадженні за нововиявленими обставинами має переглядатися рішення цього самого суду, якщо заявлені нововиявлені обставини стосуються висновків і розсуду цього суду в частині, яка за наслідками апеляційного чи касаційного перегляду залишилася без змін.

У тому разі якщо суди апеляційної чи касаційної інстанції змінять рішення суду першої інстанції по суті заявлених позовних вимог, то саме судові акти судів цих інстанцій можуть і мають бути предметом перегляду у провадженні за нововиявленими обставинами, оскільки в цій частині (по суті спору чи з інших підстав) рішення суду першої інстанції зазнало сутнісних змін або було скасовано.

Розподіл судових витрат є процесуальним питанням, яке підлягає обов'язковому вирішенню судом за наслідками розгляду справи. Водночас зміна рішення суду першої інстанції, яка зумовлена виключно неправильним вирішенням чи невирішенням цього питання і залишенням по суті без змін рішення суду першої інстанції, не може вважатися прийняттям власного рішення по суті спору.

Щодо рішень Суду Європейського Союзу як джерела права

Постанова ВП ВС від 03.08.2022 у справі № 910/9627/20

У широкому розумінні джерела права охоплюють зовнішнє вираження правових норм, а також положень, що дозволяють встановити зміст права. Так, саме у цьому значенні практика ЄСПЛ є джерелом права, яке дозволяє встановити зміст прав і свобод, визначених у Конвенції і протоколах до неї, хоча як джерело права вона окремо визначена у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та частині четвертій статті 11 ГПК України.

Рішення Суду Європейського Союзу належить розцінювати як таке, що дозволяє встановити зміст положень актів законодавства Європейського Союзу. Подібно до практики застосування рішень ЄСПЛ, врахуванню підлягають принципи, що впливають із його рішень щодо подібних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав.

Ухвали суду першої інстанції про закриття провадження у справі в частині визначення розміру судових витрат оскаржуються в касаційному порядку

Постанова ВП ВС від 08.06.2021 у справі № 550/936/18

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Касаційного цивільного суду та Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо неможливості оскарження в касаційному порядку ухвали суду першої інстанції про закриття провадження у справі в частині визначення розміру судових витрат, зазначивши, що **якщо касаційну скаргу подано на ухвалу суду першої інстанції про закриття провадження у справі в частині розподілу судових витрат після її перегляду в апеляційному порядку, то ця касаційна скарга є скаргою на ухвалу про закриття провадження у справі, яка відповідно до пункту 15 частини першої статті 353 та пункту 2 частини першої статті 389 ЦПК України може бути оскаржена в касаційному порядку.**

Які правовідносини слід вважати подібними? (1)

Постанова ВП ВС від 12.10.2021 у справі № 233/2021/19

На предмет подібності слід оцінювати саме ті правовідносини, які є спірними у порівнюваних ситуаціях. Встановивши учасників спірних правовідносин, об'єкт спору (які можуть не відповідати складу сторін справи та предмету позову) і зміст цих відносин (права й обов'язки сторін спору), суд має визначити, чи є певні спільні риси між спірними правовідносинами насамперед за їхнім змістом. А якщо правове регулювання цих відносин залежить від складу їх учасників або об'єкта, з приводу якого вони вступають у правовідносини, то у такому разі подібність слід також визначати за суб'єктним і об'єктним критеріями відповідно. **Для встановлення подібності спірних правовідносин у порівнюваних ситуаціях суб'єктний склад цих відносин, предмети, підстави позовів і відповідне правове регулювання не обов'язково мають бути тотожними, тобто однаковими.**

Процесуальний закон у визначених випадках передбачає необхідність оцінювання правовідносин на предмет подібності. З цією метою суд насамперед має визначити, які правовідносини є спірними, після чого застосувати змістовий критерій порівняння, а за необхідності - також суб'єктний і об'єктний критерії.

Які правовідносини слід вважати подібними? (2)

Постанова ВП ВС від 12.10.2021 у справі № 233/2021/19

З-поміж цих критеріїв змістовий (оцінювання спірних правовідносин за характером урегульованих нормами права та договорами прав і обов'язків сторін спору) є основним, а два інші - додатковими. Суб'єктний і об'єктний критерії матимуть значення у випадках, якщо для застосування норми права, яка поширюється на спірні правовідносини, необхідним є специфічний суб'єктний склад цих правовідносин або їх специфічний об'єкт.

Самі по собі предмет позову та сторони справи можуть не допомогти встановити подібність правовідносин за жодним із критеріїв. Не завжди обраний позивачем спосіб захисту є належним й ефективним. Тому формулювання предмета позову може не вказати на зміст і об'єкт спірних правовідносин. Крім того, сторонами справи не завжди є сторони спору (наприклад, коли позивач або відповідач неналежний). Тому порівняння сторін справи не обов'язково дозволить оцінити подібність правовідносин за суб'єктами спірних правовідносин.

Прокурор не може здійснювати представництво в суді інтересів держави в особі державних компаній

Постанова ВП ВС від 06.07.2021 у справі № 911/2169/20

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку щодо застосування частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» в подібних правовідносинах, викладеного в постанові Верховного Суду від 15.04.2020 у справі № 363/4656/16-ц, який зводиться до необхідності визначення організаційно-правової форми суб`єкта, в особі якого звертається прокурор, з метою підтвердження підстав для представництва інтересів держави в суді в особі державного підприємства.

Заборона на здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, передбачена абзацом третім частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», має застосовуватись з урахуванням положень абзацу першого частини третьої цієї статті, який передбачає, що суб`єкт, в особі якого прокурор може звертатись із позовом в інтересах держави, має бути суб`єктом владних повноважень, незалежно від наявності статусу юридичної особи.

Тлумачення законодавства Конституційним Судом України

Постанова ВП ВС від 21.09.2021 у справі № 910/10374/17

Будь-яке правозастосування є неможливим без тлумачення законодавства, бо тлумаченням законодавства є з'ясування його змісту.

Водночас тлумачення законів України, яке здійснюється Конституційним Судом України в мотивувальній частині рішення, не є офіційним нормативним (загальнообов'язковим), оскільки відповідно до пункту 2 статті 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить офіційне тлумачення тільки Конституції України.

Наслідки зупинення виконання судового рішення, яким визнано протиправним (незаконним) та нечинним нормативно-правовий акт чи окремі його положення

Постанова ВП ВС від 21.09.2021 у справі № 910/10374/17

Судове рішення про визнання протиправним (незаконним) та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень має ті ж наслідки, що і визнання такого акта чи окремих його положень такими, що втратили чинність (скасовані) органом, уповноваженим приймати або скасовувати такий акт. Отже, нормативно-правовий акт втрачає чинність повністю або в окремій його частині з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду. Указане судове рішення не потребує його виконання.

При скасуванні постанови Кабінету Міністрів України (окремих її положень) рішенням суду, яке набрало законної сили, подальше зупинення виконання такого рішення судом вищої інстанції не впливає на його дію в частині скасування постанови Кабінету Міністрів України (окремих її положень), а зупиняє лише виконання обов'язку відповідача опублікувати резолютивну частину судового рішення.

Конкуренція пункту 5 частини першої та частини дванадцятої статті 137 ГПК України при вжитті судом заходів забезпечення позову (1)

Постанова ВП ВС від 24.11.2021 у справі № 910/11552/20

Забезпечення судом позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого документа має наслідком зупинення виконавцем вчинення виконавчих дій, яке здійснюється шляхом винесення ним відповідної постанови, в тому числі про зупинення звернення стягнення на майно боржника шляхом його примусової реалізації на торгах.

Саме зупинення виконавцем вчинення виконавчих дій шляхом винесення відповідної постанови має наслідком зупинення торгів з примусової реалізації майна боржника.

Такий запроваджений законодавцем механізм зупинення судом стягнення на підставі виконавчого документа суттєво відрізняється від обмежень припинення, відкладення, зупинення чи іншого втручання у проведення конкурсу, аукціону, торгів, тендера чи інших публічних конкурсних процедур, що проводяться від імені держави або територіальної громади, передбачених частиною дванадцятою статті 137 ГПК України.

Конкуренція пункту 5 частини першої та частини дванадцятої статті 137 ГПК України при вжитті судом заходів забезпечення позову (2)

Постанова ВП ВС від 24.11.2021 у справі № 910/11552/20

Тому очевидно, що норми пункту 5 частини першої статті 137 ГПК України, пункту 2 частини першої статті 34 Закону України «Про виконавче провадження» та частини дванадцятої статті 137 ГПК України регулюють різні відносини та призначені для різних випадків проведення конкурсів, аукціонів, торгів, тендерів чи інших публічних конкурсних процедур, що проводяться від імені держави чи територіальної громади, в тому числі їх зупинення.

Дія норми частини дванадцятої статті 137 ГПК України не розповсюджується на відносини забезпечення судом позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого документа, що передбачене нормою пункту 5 частини першої статті 137 ГПК України.

Процесуальне правонаступництво

Постанова ВП ВС від 08.02.2022 у справі № 761/13017/16-ц

Одним із прав сторони у матеріальних відносинах є право на судовий захист порушених, невизнаних або оспорюваних цивільних прав чи інтересів. Таке право вона може реалізувати, зокрема, у цивільних процесуальних відносинах.

Якщо первісний кредитор відчужив права вимоги за договорами новому кредитору, то він передав останньому і право на судовий захист відповідних прав вимоги, у тому числі тоді, якщо щодо цих прав є оспорюваний первісним кредитором правочин.

Після відступлення цивільного права первісний кредитор не зберігає за собою право його судового захисту.

Відстрочення, розстрочення, звільнення від сплати судового збору юридичних осіб

Постанова ВП ВС від 14.01.2021 у справі № 0940/2276/18

Положення пунктів 1 та 2 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію (майнового стану учасника справи – юридичної особи), а положення пункту 3 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» можуть бути застосовані до юридичної особи за наявності майнового критерію, але тільки у справах, визначених цим пунктом, тобто предметом позову у яких є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Юридична особа не позбавлена права звернутися із клопотанням про відстрочення або розстрочення сплати судового збору, і суд за результатами розгляду цього клопотання не обмежений у праві на власний розсуд відстрочити або розстрочити таку сплату.

Розподіл судових витрат у разі закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою скаржника від скарги

Постанова ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 357/380/20

При закритті апеляційного провадження мають бути враховані судові витрати, які понесли інші учасники справи у зв'язку зі зверненням сторони з апеляційною скаргою та відкриттям апеляційного провадження.

У такому випадку в апеляційного суду відсутня необхідність обґрунтовувати добросовісність чи недобросовісність особи, яка подала апеляційну скаргу, оскільки така особа реалізує своє право на апеляційний перегляд судового рішення, однак самостійно прийняла рішення про відмову від апеляційної скарги, усвідомлюючи наслідки такої відмови (унеможливлення для цієї особи апеляційного перегляду судового рішення).

Отже, у разі закриття апеляційного провадження відсутні будь-які обставини, які б унеможлилювали або нівелювали загальний принцип відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення (пункт 12 частини третьої статті 2 ЦПК України).

Розподіл судових витрат у справах, ініційованих прокурором

Постанова ВП ВС від 05.10.2022 у справі № 923/199/21

Звертаючись із позовом в інтересах держави, прокурор є суб`єктом сплати судового збору та самостійно здійснює права та виконує обов`язки, пов`язані з розподілом судових витрат.

Положення статей 123, 129 ГПК України визначають загальний порядок розподілу судових витрат між сторонами у справі та іншими учасниками справи, що ґрунтується на засаді обов`язковості відшкодування судових витрат особи, на користь якої ухвалено судове рішення, за рахунок іншої особи, яка в цьому спорі виступає її опонентом.

За змістом статей 42, 46, 53, 56 ГПК України прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, набуває статусу сторони у справі - позивача лише у випадках, передбачених процесуальним законом, однак у разі відкриття провадження у справі за поданим ним позовом він має ті ж права та обов`язки, що їх має позивач, за винятком права укласти мирову угоду.

Необхідність застосування понижуючого коефіцієнту при сплаті судового збору в разі подання процесуальних документів в електронній формі

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 916/228/22

Особи, які після 04.10.2021 подають до суду документи в електронній формі з використанням підсистеми ЄСІТС «Електронний суд», мають правомірні очікування, що розмір судового збору, який підлягає сплаті ними, у такому разі буде розрахований із застосуванням понижуючого коефіцієнта, що прямо передбачено в Законі України «Про судовий збір».

У суду відсутні підстави вимагати від позивача сплати судового збору без урахування понижуючого коефіцієнта при поданні позовної заяви в електронній формі через підсистему ЄСІТС «Електронний суд».

Визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу та їх розподіл у випадку встановлення договором фіксованого розміру гонорару адвоката

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21

Саме лише незазначення учасником справи в детальному описі робіт (наданих послуг) витрат часу на надання правничої допомоги не може перешкодити суду встановити розмір витрат на професійну правничу допомогу (у випадку домовленості між сторонами договору про встановлений фіксований розмір обчислення гонорару).

У випадку встановленого договором фіксованого розміру гонорару сторона може доводити неспівмірність витрат у тому числі, але не виключно, без зазначення в детальному описі робіт (наданих послуг) відомостей про витрати часу на надання правничої допомоги. Зокрема, посилаючись на неспівмірність суми фіксованого гонорару зі складністю справи, ціною позову, обсягом матеріалів у справі, кількістю підготовлених процесуальних документів, кількістю засідань, тривалістю розгляду справи судом тощо.

Заміна основного боржника у виконавчому документі на двох боржників - основного та субсидіарного

Постанова ВП ВС від 20.04.2022 у справі № 910/2615/18

Судове рішення, яким вирішено спір між кредитором та основним боржником щодо стягнення заборгованості та визначено розмір такої заборгованості, не може мати преюдиційного значення для субсидіарного боржника.

При цьому в разі коли первісний боржник зобов'язань перед кредитором за розподільчим балансом не передавав та залишається основним боржником за зобов'язаннями, щодо яких винесено судове рішення, стягувач не втрачає права та можливості звернення до особи, яку він вважає субсидіарним боржником, з окремим позовом.

Заміна ж основного боржника у виконавчому документі на двох боржників - основного та субсидіарного - без існування судового рішення щодо останнього позбавить субсидіарного боржника можливості реалізації в повному обсязі своїх процесуальних прав, які б він мав можливість реалізувати під час позовного провадження.

Процесуальна форма звернення державного (приватного) виконавця за вирішенням питання про визначення частки майна боржника у спільному майні

Постанова ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 2-591/11

Велика Палата Верховного Суду уточнила свою позицію, викладену у постанові від 06.10.2020 у справі №2-24/494-2009 щодо застосування статті 443 ЦПК України (статті 335 ГПК України), зазначивши, що в разі, якщо наявний спір щодо визначення частки боржника у спільному майні, звернення виконавця до суду завжди за своєю суттю має характер позовної заяви (незалежно від її назви), оскільки вона звернена до суду з метою вирішення матеріального спору. При цьому позовна заява має подаватися в порядку позовного провадження, а не в порядку розділу VI «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» ЦПК України.

В останньому випадку суд має або закрити провадження (якщо порушені правила про юрисдикцію спору - див. пункт 73 цієї постанови), або залишити заяву (подання) без розгляду (якщо правила про юрисдикцію спору не порушені - див. пункти 74 - 75 цієї постанови).

Застосування аналогії у процесуальному праві

Постанова ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 2-591/11

Суд застосовує аналогію закону і аналогію права тоді, коли на переконання суду певні відносини мають бути врегульовані, але законодавство такого регулювання не містить, внаслідок чого наявна прогалина в законодавчому регулюванні.

Зазначені висновки стосуються як матеріального, так і процесуального права.

Саме застосування аналогії у процесуальному праві в певних випадках дає змогу ухвалити справедливе рішення. Наприклад, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 26.06.2019 у справі № 905/1956/15 (провадження № 12-62гс19, пункт 6.27) застосування аналогії дозволило замінити одного відповідача двома, що і забезпечило справедливість постанови.

Тому відсутність у процесуальних кодексах положень про процесуальну аналогію не є перешкодою для застосування такої аналогії.

Формування Верховним Судом правового висновку у справі

Постанова ВП ВС від 07.09.2022 у справі № 910/22858/17

Частина четверта статті 236 та стаття 315 ГПК України розрізняють висновки за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд, та висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду.

У свою чергу норми ГПК України не поділяють висновків Верховного Суду щодо застосування норм права на ті, що викладені у постановах, якими справу направлено на новий розгляд, та ті, що викладені у постановах, якими завершений розгляд справи. Подібний підхід також відсутній у судовій практиці.

Кожна постанова Верховного Суду в силу частини третьої статті 317 ГПК України є остаточною і оскарженню не підлягає, а якщо в ній викладені висновки щодо застосування норми права, то такі висновки підлягають врахуванню іншими судами при вирішенні подібних спорів.

Наслідки неявки в судове засідання позивача

Постанова ВП ВС від 12.01.2023 у справі № 9901/278/21

Ініціювавши судовий розгляд справи, позивач насамперед повинен активно використовувати визначені законом процесуальні права, здійснювати їх з метою, з якою такі права надано. Реалізація особою процесуальних прав невіддільна від виконання нею процесуального обов'язку щодо сприяння встановленню в судовому процесі дійсних обставин у справі з метою отримання правосудного судового рішення.

Неприбуття представника позивача в судове засідання повторно, неповідомлення позивача про причини неприбуття його представника до суду повторно, неподання заяви про розгляд справи за його відсутності та неможливість розгляду справи у зв'язку з неявкою представника позивача свідчить про наявність передбачених частиною п'ятою статті 205, пунктом 4 частини першої статті 240 КАС умов, за яких позовна заява підлягає залишенню без розгляду.

Щодо касаційного оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову у задоволенні заяви про стягнення з позивача витрат на професійну правничу допомогу

Ухвала ВП ВС від 28.09.2022 у справі №477/1315/20

Відповідачка оскаржила в апеляційному порядку ухвалу суду першої інстанції про відмову у задоволенні її заяви про стягнення з позивачки витрат на професійну правничу допомогу, а суд апеляційної інстанції залишив вказану ухвалу без змін. Обидва ці рішення відповідачка оскаржила у касаційному порядку.

Велика Палата Верховного Суду зауважила, що оскільки ухвала суду першої інстанції щодо визначення розміру судових витрат не належить до переліку ухвал, визначених у пункті 2 частини першої статті 389 ЦПК України, таку ухвалу не можна оскаржити у касаційному порядку. А тому не можна оскаржити у цьому порядку і постанову апеляційного суду про залишення без змін вказаної ухвали суду першої інстанції.

Отже, касаційне провадження за касаційною скаргою відповідачки слід закрити.

Самопредставництво у цивільному, господарському й адміністративному судочинствах

Ухвала ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 303/4297/20

З 29.12.2019 самопредставництво юридичної особи, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування (в адміністративному судочинстві – також суб'єкта владних повноважень, який не є юридичною особою) **у цивільному, господарському й адміністративному судочинствах можуть здійснювати будь-які фізичні особи, уповноважені на це саме відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту).**

У разі, якщо такого договору (контракту) у письмовій формі немає чи у ньому зафіксований неповний перелік трудових (посадових) обов'язків працівника (наприклад, є посилання на посадову інструкцію), то поряд із підтвердженням наявності трудових відносин, такий працівник подає відповідний документ юридичної особи (зокрема, посадову інструкцію), у якому визначений його обов'язок представляти інтереси цієї особи в суді (діяти за правилами її самопредставництва), а за наявності – також обмеження відповідних повноважень.

Наявність або відсутність у ЄДР даних про такого працівника, який поряд із керівником має право вчиняти дії від імені юридичної особи, не впливає на обов'язок останньої підтвердити повноваження цього працівника діяти у судовому процесі на підставі закону, статуту, положення, трудового договору (контракту), зокрема обсяг цих повноважень.

Щодо права представника юридичної особи засвідчити копію довіреності та належності такого доказу

Постанова ВП ВС від 04.12.2019 у справі № 826/5500/18

Слід вважати підтвердженими повноваження представника юридичної особи на підставі завіреної ним копії довіреності, якщо право цього представника засвідчувати своїм підписом копії документів впливає зі змісту виданої йому довіреності та за відсутності у ній відповідного застереження на вчинення певної дії.

Під час вирішення питання відповідності копії документа, що підтверджує повноваження представника юридичної особи, вимогам процесуального законодавства, зокрема при визнанні копії довіреності такою, що є засвідченою у визначеному законом порядку, **слід уникати зайвого формалізму**, як-от констатація відсутності в матеріалах заяви (скарги) копії посадової інструкції особи, яка засвідчила копію відповідного документа, відсутність у довіреності вказівки на повноваження представника на засвідчення копії довіреності тощо.

Визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу та їх розподіл у випадку встановлення договором фіксованого розміру гонорару адвоката

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21

Саме лише незазначення учасником справи в детальному описі робіт (наданих послуг) витрат часу на надання правничої допомоги не може перешкодити суду встановити розмір витрат на професійну правничу допомогу (у випадку домовленості між сторонами договору про встановлений фіксований розмір обчислення гонорару). Учасник справи повинен деталізувати відповідний опис лише тією мірою, якою досягається його функціональне призначення - визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат.

Отже, у випадку встановленого договором фіксованого розміру гонорару сторона може доводити неспівмірність витрат у тому числі, але не виключно, без зазначення в детальному описі робіт (наданих послуг) відомостей про витрати часу на надання правничої допомоги. Зокрема, посилаючись на неспівмірність суми фіксованого гонорару зі складністю справи, ціною позову, обсягом матеріалів у справі, кількістю підготовлених процесуальних документів, кількістю засідань, тривалістю розгляду справи судом тощо.

У разі передачі (направлення) справи з одного суду до іншого у зв'язку з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності) відсутня потреба у повторній сплаті судового збору

Постанова ВП ВС від 18.01.2023 у справі №170/129/21

Немає підстав вважати, що судовий збір при передачі справи за підсудністю іншому суду повинен сплачуватись повторно на рахунок того суду, де справа розглядається фактично. Перерозподіл сплачених коштів може здійснюватися ДСА України у визначеному нею порядку або у порядку, визначеному іншим компетентним органом держави.

Судовий збір є сплаченим з моменту зарахування до спеціального фонду Державного бюджету України, і суд, який отримав справу у випадку направлення справи за підсудністю, не має права вимагати повторної сплати судового збору за місцем розгляду справи.

Розподіл витрат на професійну правничу допомогу за наявності у договорі умови про так званій «гонорар успіху»

Постанова ВП ВС від 12.05.2020 у справі № 904/4507/18

Для суду не є обов'язковими зобов'язання, які склалися між адвокатом та клієнтом, зокрема у разі укладення ними договору, що передбачає сплату адвокату «гонорару успіху», в контексті вирішення питання про розподіл судових витрат. Суд повинен оцінювати витрати, що мають бути компенсовані за рахунок іншої сторони, ураховуючи те, чи були вони фактично здійснені, а також їх необхідність. Визначаючи суму відшкодування, суд має послуговуватися критеріями реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності) та розумності їхнього розміру, зважаючи на конкретні обставини справи та фінансовий стан обох сторін.

Задовольняючи заяву про стягнення додаткової винагороди адвоката за досягнення позитивного рішення у цій справі, Велика Палата Верховного Суду виходила з того, що відповідна сума, обумовлена сторонами до сплати у твердому розмірі під відкладальною умовою, є складовою частиною гонорару адвоката, і тому належить до судових витрат. Відсутні докази нерозумності цих витрат, їх неспівмірності з ціною позову, складністю справи та її значенням для позивача, а загальна сума витрат на адвокатські послуги, передбачена договором, не виходить за розумні межі розміру гонорару.

Розмежування майнових і немайнових спорів в контексті сплати судового збору

Постанова ВП ВС від 25.08.2020 у справі № 910/13737/19

Майновий позов (позовна вимога майнового характеру) - це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що підлягає грошовій оцінці. Тобто будь-який майновий спір має ціну.

Різновидами майнових спорів є, зокрема, спори, пов'язані з підтвердженням прав на майно та грошові суми, на володіння майном і будь-які форми використання останнього.

Отже, судовий збір з позовної заяви про визнання права власності на майно, стягнення, витребування або повернення майна - як рухомих речей, так і нерухомості - визначається з урахуванням вартості спірного майна, тобто як зі спору майнового характеру.

Натомість до позовних заяв немайнового характеру відносяться вимоги, які не підлягають вартісній оцінці.

Під немайновим позовом слід розуміти вимогу про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що не піддається грошовій оцінці.

Сплата судового збору у спорах про звернення стягнення на предмет іпотеки

Постанова ВП ВС від 26.02.2019 у справі № 907/9/17

Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду, викладеного в постанові від 23.01.2018 у справі № 2-340/461/16-ц, щодо сплати судового збору у спорах про звернення стягнення на предмет іпотеки, визначивши, що такі позовні вимоги мають вартісну оцінку, носять майновий характер і розмір ставок судового збору за їх подання визначається за вимогами Закону України «Про судовий збір» виходячи з розміру грошових вимог позивача, на задоволення яких спрямовано позов.

Наявність вартісного, грошового вираження матеріально-правової вимоги позивача свідчить про її майновий характер, який має відобразитися у ціні заявленого позову.

Зміст заявленої вимоги про звернення стягнення на майно ґрунтується на наявності грошових вимог позивача до відповідача на підставі окремого договору, наслідком задоволення таких вимог та виконання судового рішення є припинення грошових вимог позивача.

Наслідки неправильного правового обґрунтування спірних правовідносин у позовній заяві

Постанова ВП ВС від 04.12.2019 у справі № 917/1739/17

Правові підстави позову - це зазначена в позовній заяві нормативно-правова кваліфікація обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги. **Незгода суду з наведеним у позовній заяві правовим обґрунтуванням щодо спірних правовідносин не є підставою для відмови у позові.**

Саме на суд покладено обов'язок надати правову кваліфікацію відносинам сторін виходячи із фактів, установлених під час розгляду справи, та визначити, яка правова норма підлягає застосуванню для вирішення спору. Самостійне застосування судом для прийняття рішення саме тих норм матеріального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини, не призводить до зміни предмета позову та/або обраного позивачем способу захисту.

Суд, з'ясувавши при розгляді справи, що сторона або інший учасник судового процесу на обґрунтування своїх вимог або заперечень послався не на ті норми права, що фактично регулюють спірні правовідносини, самостійно здійснює правильну правову кваліфікацію останніх та застосовує для прийняття рішення ті норми матеріального і процесуального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини.

Належний склад відповідачів у спорах про визнання правочинів недійсними

Постанова ВП ВС від 22.09.2019 у справі № 125/2157/19

Якщо під час розгляду позовних вимог про визнання правочину недійним суд встановить, що позов пред`явлено не до всіх учасників цього правочину, тобто встановить неналежний суб`єктний склад учасників справи, суд відмовляє в задоволенні позову із зазначеної підстави або за клопотанням сторони спору здійснює заміну відповідача на належного або залучає співвідповідача.

Суд зобов`язаний визначити суб`єктний склад спору залежно від характеру правовідносин і норм матеріального права, які підлягають застосуванню, та, встановивши факт пред`явлення позову до неналежного відповідача, відсутність клопотань про заміну первісного відповідача належним відповідачем або залучення до участі у справі співвідповідача, суд відмовляє у задоволенні позову саме через неналежність відповідача, зокрема через те, що не всі сторони правочину є сторонами справи.

Так само суд діє у випадку, якщо предметом правочину є майно, яке належить кільком особам на праві спільної власності, залучаючи відповідно до вимог процесуального законодавства до участі у справі співвідповідачами (належними відповідачами) усіх співвласників.

Обставини, які мають преюдиціальне значення для розгляду справи

Постанова ВП ВС від 03.07.2018 у справі № 917/1345/17

Преюдиціальне значення у справі надається саме обставинам, установленим судовими рішеннями, а не правовій оцінці таких обставин, здійсненій іншим судом.

Преюдиціальне значення мають лише рішення зі справи, в якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

Преюдицію утворюють лише обставини, які належали до предмета доказування у відповідній справі, безпосередньо досліджувались і встановлювались у ній судом, що знайшло своє відображення у мотивувальній частині судового рішення. Преюдиціальні факти відрізняються від оцінки іншим судом обставин справи.

Правова оцінка встановлених судом обставин справи

Постанова ВП ВС від 01.09.2020 у справі № 907/29/19

Обставини, які підлягають встановленню судом у справі, - це юридичні факти, тобто життєві обставини (дії, події), з якими правом пов'язується виникнення юридичних наслідків.

Натомість правова оцінка - це висновок щодо застосування права за певних життєвих обставин.

Правова оцінка може полягати, зокрема, у висновках, зроблених у зв'язку з установленними судом життєвими обставинами, про те, чи виникли юридичні наслідки та які саме, чи порушене право особи, чи виконане зобов'язання належним чином відповідно до закону та договору, чи певна поведінка є правомірною або неправомірною, чи дотримано стороною вимог закону тощо.

Висновки Верховного Суду України, викладені у постановах, прийнятих до набрання чинності Законом України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» не створює для судів процесуального обов'язку щодо їх врахування

Постанова ВП ВС від 16.11.2022 у справі №910/6355/20

Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду України, мають враховуватись іншими судами при застосуванні таких норм права, коли вони висловлені після набрання чинності Законом України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів», яким до процесуального законодавства були запроваджені зміни стосовно обов'язковості врахування висновків Верховного Суду України щодо застосування норм права при розгляді інших справ (див. *mutatis mutandis* висновки Великої Палати Верховного Суду у пунктах 29, 33-35 постанови від 01.09.2020 у справі № 233/3676/19 (провадження № 14-65цс20)).

Правова позиція, викладена у постанові Верховного Суду України від 25.10.2005 у справі № 32/421, хоч і є частиною практики Верховного Суду України, однак не створює для судів процесуального обов'язку щодо її врахування чи необхідності відступу від неї, а тому у Великої Палати Верховного Суду відсутні підстави для вирішення питання відступу.

Висновки Верховного Суду України, викладені у постановах, прийнятих до набрання чинності Законом України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» не створює для судів процесуального обов'язку щодо їх врахування

Постанова ВП ВС від 01.09.2020 у справі №233/3676/19

Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах ВСУ в цивільних справах, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права, коли вони висловлені ВСУ після набрання чинності Законом про судоустрій 2010 року за результатами перегляду судових рішень ВССУ з підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм права чи невідповідності судового рішення ВССУ викладеному в постанові ВСУ висновку щодо норм права, або ж за результатами перегляду судових рішень у цивільних справах з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

У ВП ВС відсутні підстави для вирішення питання відступу від відповідних висновків, викладених в ухвалі ВСУ від 28.03.2007 у справі з провадженням № 6-7167сво06. Аналогічне стосується й інших ухвал ВСУ, постановлених як в порядку касаційного провадження (індекси «кс», «ск», «св») так і в порядку перегляду у зв'язку з винятковими обставинами ухвал суду касаційної інстанції (індекс «сво»).

Положення процесуального законодавства не передбачають можливості відступу від висновків, викладених в ухвалі Верховного Суду України як суду касаційної інстанції

Постанова ВП ВС від 21.09.2022 у справі № 908/976/19

Оскільки приписи процесуального законодавства не передбачають можливості відступу від висновків, викладених в ухвалі Верховного Суду України як суду касаційної інстанції (постанови Великої Палати Верховного Суду від 12.10.2021 у справі № 233/2021/19, пункт 85; від 01.09.2020 у справі № 233/3676/19, пункти 29-35), у Великої Палати Верховного Суду немає підстав для вирішення питання відступу від висновків, викладених в ухвалі Верховного Суду України у складі колегії суддів Судової палати у цивільних справах від 01.09.2010 (провадження № 6-5368св10).

Наслідки відступу Великою Палатою Верховного Суду від висновку Верховного Суду щодо застосування норми права у подібних правовідносинах

Постанова ВП ВС від 31.10.2018 у справі № 161/12771/15-ц

У разі, коли Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні в одній зі справ Верховного Суду України, Великої Палати Верховного Суду чи Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду, ніж той, який передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, згідно з частиною шостою статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суди враховують висновок, викладений у постанові Великої Палати Верховного Суду

Встановлення змісту норм іноземного права, що підлягають застосуванню до правовідносин з іноземним елементом (1)

Постанова ВП ВС від 31.10.2018 у справі № 161/12771/15-ц

Зважаючи на обов'язок суду застосовувати норми іноземного права при розгляді справ у правовідносинах з іноземним елементом, встановлення судом змісту норм іноземного права здійснюється *ex officio* (за офіційним принципом).

Для реалізації цього обов'язку суд використовує такі способи здобуття інформації про іноземне право:

- 1) власне з'ясування змісту іноземного права суддею, у провадженні якого є справа;
- 2) використання експертних висновків;
- 3) дипломатичний порядок отримання такої інформації;
- 4) офіційний запит через Міністерство юстиції України;
- 5) отримання довідок через систему правової допомоги;
- 6) обмін правовою інформацією;
- 7) безпосередні зносини судів різних держав та з іншими компетентними органами;
- 8) встановлення іноземного права сторонами тощо.

Встановлення змісту норм іноземного права, що підлягають застосуванню до правовідносин з іноземним елементом (2)

Постанова ВП ВС від 31.10.2018 у справі № 161/12771/15-ц

Учасники справи, які зацікавлені у застосуванні судом норм права відповідної іноземної держави, мають право сприяти суду у вжитті заходів щодо встановлення змісту норм іноземного права шляхом подання суду документів, що підтверджують зміст таких норм, на які вони посилаються на обґрунтування своїх вимог або заперечень.

Ненадання учасником справи на вимогу суду витребуваних документів на підтвердження змісту норм права іноземної держави, на які він посилався у своїх доводах, не може бути самоїєю підставою для настання передбаченого частиною четвертою статті 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» негативного наслідку у вигляді застосування до правовідносин з іноземним елементом відповідних норм права України, що регулюють спірні правовідносини, якщо судом не вживалися заходи, передбачені частинами першою та другою статті 8 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Змагальність сторін у господарському процесі

Постанова ВП ВС від 18.03.2020 у справі № 129/1033/13-ц

Принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи та покладає тягар доказування на сторони.

Водночас цей принцип не створює для суду обов'язок вважати доведеною та встановленою обставину, про яку стверджує сторона. Таку обставину треба доказувати таким чином, аби реалізувати **стандарт більшої переконливості**, за яким висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається вірогіднішим, ніж протилежний (див. постанови Верховного Суду від 02.10.2018 у справі № 910/18036/17, від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18 (пункт 41)).

Тобто, певна обставина не може вважатися доведеною, допоки інша сторона її не спростує (**концепція негативного доказу**), оскільки за такого підходу принцип змагальності втрачає сенс (див. пункт 43 постанови Верховного Суду від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18).

Підстави для відступу Великої Палати Верховного Суду від попередніх висновків Верховного Суду

Постанова ВП ВС від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16

Задля гарантування юридичної визначеності ВП ВС має відступати від попередніх висновків Верховного Суду лише за наявності для цього належної підстави.

Так, вона може повністю відмовитися від певного висновку на користь іншого, або конкретизувати попередній висновок, застосувавши відповідні способи тлумачення юридичних норм.

З метою забезпечення єдності та сталості судової практики **причинами для відступу від висловленого раніше висновку можуть бути:**

- 1) вади попереднього рішення чи групи рішень (їх неефективність, неясність, неузгодженість, необґрунтованість, незбалансованість, помилковість);
- 2) зміни суспільного контексту, через які застосований у цих рішеннях підхід повинен очевидно застаріти внаслідок розвитку суспільних відносин в певній сфері або їх правового регулювання.

Висновки Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Розрахунок розміру п'ятисот прожиткових мінімумів на одну працездатну особу, передбачених пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України

Ухвала ОП КГС ВС від 02.09.2022 у справі № 924/337/18

У вирішенні питання щодо відкриття касаційного провадження п'ятсот прожиткових мінімумів на одну працездатну особу, передбачені пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України, слід обраховувати, виходячи з розміру, що був встановлений на 1 січня року, в якому особа звернулася з відповідним позовом.

Подаючи позов до господарського суду з визначеною ціною, учасник справи повинен мати можливість розуміти і передбачати обмеження доступу до суду касаційної інстанції та прогнозувати всі можливі етапи розгляду справи, виходячи з вартісних величин прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановлених станом на момент звернення з відповідним позовом. Саме такий підхід найбільш повно відповідає принципу правової визначеності як елементу верховенства права.

Застосування частини другої статті 287 ГПК України у разі оскарження судового рішення з підстав порушення судом норм процесуального права

Постанова ОП КГС ВС від 19.08.2022 у справі № 908/2287/17

Підставами оскарження судових рішень, зазначених у пунктах 1, 4 частини першої статті 287 ГПК України, відповідно до положень пункту 1 частини другої статті 287 цього Кодексу можуть бути як неправильне застосування судом норм матеріального права, так і порушення норм процесуального права.

ОП КГС ВС відступила від правових висновків Верховного Суду щодо застосування частини другої статті 287 ГПК України про те, що «Пункт 1 частини другої статті 287 ГПК України стосується саме застосування норми матеріального права і не охоплює порушення норм процесуального права, тому не може бути підставою для оскарження судових рішень, в яких допущено порушення норм процесуального права. Здійснення судом процесуальних дій всупереч приписам процесуального закону (порушення норм процесуального права), якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення (частина друга статті 311 ГПК України), може бути підставою касаційного оскарження лише у разі, якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 310 ГПК України. Відповідна підстава передбачена у пункті 4 частині першої статті 287 цього Кодексу».

Закриття касаційного провадження на підставі пунктів 4, 5 частини першої статті 296 ГПК України не позбавляє особу права на повторне звернення з касаційною скаргою

Ухвала ОП КГС ВС від 05.03.2021 у справі № 910/6673/19

Системний аналіз норм ГПК України дає підстави для висновку, що законодавець допускає існування випадків, коли повторне оскарження судових рішень однією і тією ж особою після того як касаційне провадження за її касаційною скаргою було закрито є можливим.

Норма пункту 3 частини першої статті 293 ГПК України не може тлумачитись розширено. У суду відсутні правові підстави для відмови у відкритті касаційного провадження на його підставі у разі встановлення обставин того, що особою вже була подана касаційна скарга на ті ж самі судові рішення і касаційне провадження було закрито на підставі пунктів 4, 5 частини першої статті 296 ГПК України.

При цьому постановлення судом ухвали про закриття касаційного провадження жодним чином не впливає на перебіг строку касаційного оскарження. Процесуальним законодавством не передбачено, що після закриття касаційного провадження перебіг строку на касаційне оскарження постанови суду апеляційної інстанції розпочинається заново. Також не передбачено, що у разі повторного подання касаційної скарги учасник справи має безумовне право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження.

Повторне звернення з касаційною скаргою після відмови у відкритті касаційного провадження тією ж самою особою на теж саме судове рішення має наслідком відмову у відкритті касаційного провадження

Ухвала ОП КГС ВС від 18.11.2022 у справі № 903/682/21

ОП КГС ВС відступила від правового висновку Верховного Суду, викладеного у постанові від 15.06.2022 зі справи № 924/674/21, щодо можливості відкриття касаційного провадження та здійснення касаційного перегляду у справі, у разі якщо є ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення.

Оскільки конструкцією пункту 3 частини першої статті 293 ГПК України встановлено імперативне правило щодо наслідків повторного подання касаційної скарги тією ж самою особою на теж саме судове рішення, якщо є постанова про залишення касаційної скарги цієї ж особи без задоволення, або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення, то відмова у відкритті касаційного провадження з підстав, передбачених цією процесуальною нормою, не є реалізацією дискреції, а є виконанням судом процесуального обов'язку.

У такому випадку суд касаційної інстанції зобов'язаний відмовити у відкритті касаційного провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 293 ГПК України.

Ухвали про зміну способу та порядку виконання судових рішень не підлягають касаційному оскарженню

Постанова ОП КГС ВС від 15.05.2020 у справі № 17/32

Право на касаційне оскарження не є безумовним, а тому встановлення законодавцем процесуальних обмежень доступу до касаційного суду не є обмеженням в отриманні судового захисту, оскільки це викликано виключно особливим статусом Верховного Суду, розгляд скарг яким покликаний забезпечувати сталість та єдність судової практики, а не можливість проведення "розгляду заради розгляду".

Приписи статті 287 ГПК України виключають можливість оскарження ухвал про зміну способу та порядку виконання судових рішень до касаційного суду і відповідно пункту 1 частини першої статті 293 ГПК України суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо касаційну скаргу подано на це судове рішення.

Коли судове рішення є таким, що прийнято про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі

Постанова ОП КГС ВС від 15.05.2019 у справі № 904/897/19

Рішення є таким, що прийнято про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо в мотивувальній частині рішення наявні висновки суду про права та обов'язки цієї особи або у резолютивній частині рішення суд прямо зазначив про права та обов'язки цієї особи. В такому випадку рішення порушує не лише матеріальні права осіб, не залучених до участі у справі, а й їх процесуальні права, що витікають із сформульованого в пункті 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод положення про право кожного на справедливий судовий розгляд. Будь-який інший правовий зв'язок між скаржником і сторонами спору не приймається до уваги.

Особа, яка звертається з апеляційною скаргою в порядку статей 17, 254 ГПК України, повинна довести, що оскаржуване судове рішення прийнято про її права, інтереси та (або) обов'язки і такий зв'язок має бути очевидним та безумовним, а не ймовірним, що означає, що скаржник в апеляційній скарзі має чітко зазначити, в якій частині оскаржуваного ним судового рішення (в мотивувальній та/або резолютивній) прямо вказано про його права, інтереси та (або) обов'язки, та про які саме.

Постанова апеляційного суду прийнята за наслідками перегляду ухвали місцевого суду, які є результатом перегляду за нововиявленими обставинами ухвали про визнання чи відмову у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню не підлягають перегляду в касаційному порядку

Ухвала ОП КГС ВС від 21.02.2020 у справі № 925/308/13-г

Оскільки правила касаційного перегляду згідно з діючим процесуальним законодавством не допускають перегляду судових рішень, прийнятих за наслідком апеляційного перегляду ухвал місцевого суду про визнання чи відмову у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, такі ж правила повинні застосовуватися на стадії касаційного розгляду постанов апеляційних судів, прийнятих за наслідками апеляційного перегляду ухвал місцевого суду, які є результатом перегляду за нововиявленими обставинами ухвали про визнання чи відмову у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, та за своєю правовою природою новим рішенням про відмову у задоволенні заяви про визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню.

Право на перегляд судового рішення щодо забезпечення позову

Постанова ОП КГС ВС від 05.08.2019 у справі № 910/16586/18

Діюче законодавство передбачає щонайменше один перегляд судового рішення щодо забезпечення позову окремо від рішення суду по суті спору (пункти 3, 4 частини першої статті 255, пункти 2, 3 частини першої статті 287 ГПК України).

Оскільки заявник касаційної скарги просить скасувати постанову апеляційного суду, якою скасовано ухвалу суду першої інстанції про задоволення заяви про забезпечення позову, а названа ухвала є судовим рішенням місцевого суду, яке було переглянute апеляційним судом у справі, то відповідно до пункту 1 частини першої статті 287 ГПК України дана постанова підлягає перегляду.

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного в ухвалі Верховного Суду у справі № 916/2019/18, про те, що в такому випадку фактично оскаржується постанова апеляційного господарського суду про відмову в забезпеченні позову, яку не може бути оскаржено.

Щодо можливості перегляду в касаційному порядку судових рішень про забезпечення/відмову в забезпеченні позову

Ухвала ОП КГС ВС від 27.11.2018 у справі № 910/4647/18

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного в раніше ухвалених рішеннях Верховного Суду, щодо можливості перегляду ухвал суду першої інстанції про відмову в забезпеченні позову в касаційному порядку, коли суд апеляційної інстанції залишив без змін ухвалу місцевого суду про відмову в забезпеченні позову та не приймав власного рішення щодо забезпечення позову.

Положення частини восьмої статті 140 ГПК України гарантують особі право саме на апеляційне оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову в забезпеченні позову, тоді як приписи статті 287 ГПК України виключають можливість оскарження таких ухвал до касаційного суду.

До переліку ухвал, що можуть бути оскаржені у касаційному порядку належать ухвали про забезпечення позову, заміну заходу забезпечення позову (пункт 3 частини першої статті 255 ГПК України); ухвали місцевого господарського суду про скасування забезпечення позову або про відмову в забезпеченні позову, відмову в скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову (пункт 4 частини першої статті 255 ГПК України) - касаційному оскарженню не підлягають.

Касаційне оскарження додаткових судових рішень у малозначних справах

Постанова ОП КГС ВС від 21.05.2021 у справі № 905/1623/20

Зі змісту статті 244 ГПК України убачається, що додаткове судове рішення є похідним від первісного судового акта, є його невід'ємною складовою та ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення.

Для оскарження судових рішень у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує п'ятиста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, скаржникові необхідно довести та обґрунтувати наявність передбачених пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України підстав.

Дії суду у разі апеляційного оскарження судового рішення незалученою до участі у справі особою

Постанова ОП КГС ВС від 17.10.2022 у справі № 904/6084/21

У разі оскарження судового рішення незалученою до участі у справі особою суд апеляційної інстанції зобов'язаний першочергово дослідити та встановити те, чи вирішено місцевим господарським судом питання про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи оскаржуваним в апеляційному порядку судовим рішенням.

Суд апеляційної інстанції, відкривши апеляційне провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участі у справі (незалученої особи) має достеменно та першочергово з'ясувати чи стосується оскаржуване судове рішення безпосередньо прав та обов'язків такої особи та яких саме, і лише після встановлення таких обставин, вирішити питання про її процесуальний статус – залучення такої особи як третьої особи та про скасування судового рішення, або ж закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою такої особи.

З'ясування судом обставин усунення скаргником недоліків апеляційної скарги, які слугували підставою для залишення її без руху

Постанова ОП КГС ВС від 22.10.2021 у справі № 910/7184/20

Апеляційний суд, вирішуючи (після закінчення строку на усунення недоліків апеляційної скарги, встановленого судом в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху) про відкриття апеляційного провадження або про повернення апеляційної скарги, має дослідити, зокрема, обставини виконання заявником апеляційної скарги вимог суду щодо усунення недоліків апеляційної скарги, та передусім встановити, чи виконав заявник апеляційної скарги вимоги цієї ухвали, зокрема встановити той факт, чи надав він документи/докази, вимоги щодо надання яких містила ухвала про залишення апеляційної скарги без руху (докази сплати судового збору, клопотання, інші докази на підтвердження повноважень представника тощо).

Без встановлення цих обставин у апеляційного суду відсутні підстави вирішувати питання щодо пропуску/дотримання строку на усунення недоліків та застосовувати за результатами встановлених обставин відповідні процесуальні наслідки, зокрема передбачені статтями 118, 119, частинами четвертою, шостою статті 174, частиною шостою статті 260, частиною третьою статті 262 ГПК України (повертати, відмовляти у прийнятті апеляційної скарги, відкривати апеляційне провадження).

Повторний апеляційний перегляд судового рішення, яке було переглянute в апеляційному порядку за правилами ГПК України в редакції, чинній до 15.12.2017, і набрало законної сили, в порядку статті 272 ГПК України, є неможливим

Постанова ОП КГС ВС від 02.04.2019 у справі № 922/765/15

ГПК України (у редакції, яка була чинною до 15.12.2017) не передбачав можливості повторного апеляційного чи касаційного перегляду судового рішення, в тому числі і за скаргою особи, яка не брала участі у справі, навіть якщо господарський суд вирішив питання про її права та обов'язки, оскільки відповідно до визначених статтею 101 цього Кодексу (в редакції, чинній до 15.12.2017) меж перегляду справи в апеляційній інстанції, у процесі перегляду справи апеляційний господарський суд за наявними у справі і додатково поданими доказами повторно розглядає справу. Апеляційний господарський суд не зв'язаний доводами апеляційної скарги і перевіряє законність і обґрунтованість рішення місцевого господарського суду у повному обсязі.

Розділ XI "Перехідні положення" ГПК України (в редакції Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII) також не передбачає повторного апеляційного перегляду судових рішень, які були переглянуті в апеляційному порядку за правилами ГПК України (у редакції, яка була чинною до 15.12.2017).

Подання апеляційної скарги незалученою особою на судові рішення, яке було переглянуте в апеляційному порядку за правилами ГПК України в редакції, чинній до 15.12.2017, і набрало законної сили

Постанова ОП КГС ВС від 05.02.2021 у справі № 42/254

Якщо особа, яка не брала участь у справі, а суд вирішив питання про її права та обов'язки, не реалізувала своє суб'єктивне процесуальне право - на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції протягом строків для апеляційного оскарження цього рішення відповідно до положень ГПК України в редакції, чинній на момент розгляду справи (чинній до 15.12.2017), то рішення суду першої інстанції є таким, що набрало законної сили за правилами ГПК України (в редакції, чинній до 15.12.2017), і не може бути оскаржено із застосуванням нових правил на апеляційне оскарження судового рішення - відповідно до ГПК України (в редакції, чинній з 15.12.2017).

На апеляційну скаргу, подану на рішення, ухвалене судом до набрання чинності 15.12.2017 ГПК України розповсюджується присічний річний строк, визначений ч. 2 ст. 261 ГПК України

Постанова ОП КГС ВС від 12.11.2018 у справі № 54/239

ОП КГС ВС відступила від висновку про застосування частини другої статті 261 ГПК України, викладеного у постанові Верховного Суду від 02.05.2018 у справі № 910/7599/15-г, що норми щодо присічного річного строку, визначені цією процесуальною нормою, на апеляційну скаргу, подану на рішення, ухвалене судом до набрання чинності з 15.12.2017 ГПК України, не розповсюджуються.

Судові рішення, що ухвалені до 15.12.2017, тобто до набрання чинності ГПК України в редакції Закону України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку протягом строків, що діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу, проте розгляд таких скарг здійснюється за правилами, встановленими ГПК України в редакції, чинній з 15.12.2017.

Апеляційне оскарження судового рішення після спливу одного року з дня складання його повного тексту, особою, яка не брала участі в розгляді справи

Постанова ОП КГС ВС від 16.01.2020 у справі № 925/1600/16

При розгляді апеляційної скарги, поданої після спливу одного року з дня складання повного тексту оскаржуваного рішення, особою, яка не брала участі в розгляді справи судом першої інстанції і яка вважає, що місцевим господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, суд апеляційної інстанції, перевібивши матеріали апеляційної скарги на предмет їх відповідності статтям 258, 259 ГПК України, та за відсутності підстав для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи для відмови у відкритті апеляційного провадження з інших підстав, відкриває апеляційне провадження за апеляційною скаргою такої особи та має належним чином дослідити і встановити, чи вирішив суд в оскаржуваному рішенні питання про права, інтереси та (або) обов'язки заявника апеляційної скарги.

Якщо ж при цьому судом апеляційної інстанції буде встановлено, що права, інтереси та (або) обов'язки такої особи оскаржуваним судовим рішенням не порушені та що питання про її права, інтереси та (або) обов'язки у справі судом першої інстанції не вирішувалися, то апеляційний господарський суд не позбавлений права закрити апеляційне провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України.

Оцінка того чи прийнято оскаржуване судове рішення про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі здійснюється після відкриття апеляційного провадження, а не на стадії розгляду питання щодо прийнятності апеляційної скарги

Постанова ОП КГС ВС від 14.08.2019 у справі № 62/112

ОП КГС ВС відступила від висновку Верховного Суду, викладеного у низці постанов, щодо вирішення на стадії відкриття апеляційного провадження питання про те, чи стосуються оскаржувані рішення прав, інтересів та (або) обов'язків скаржників), оскільки **встановлення обставин щодо ухвалення судом рішення про права, інтереси та (або) обов'язки особи, яку не було залучено до участі у справі, можливе лише після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою такої особи.**

Якщо судом апеляційної інстанції буде встановлено, що права, інтереси та (або) обов'язки такої особи оскаржуваним судовим рішенням не порушені та що питання про її права, інтереси та (або) обов'язки у справі судом першої інстанції не вирішувалися, то апеляційний господарський суд не позбавлений права закрити апеляційне провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України.

Відмова від позову і визнання нечинним рішення суду першої інстанції під час апеляційного перегляду судового рішення незалученою особою в порядку статті 272 ГПК України

Постанова ОП КГС ВС від 02.10.2020 у справі № 920/691/18

Системний аналіз норм частини першої статті 17, частини першої статті 254, частини першої статті 272, частини другої статті 261, пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України дає підстави для висновку, що при розгляді апеляційної скарги, поданої особою, яка не брала участі в розгляді справи судом першої інстанції і яка вважає, що місцевим господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, суд апеляційної інстанції, перевіrivши матеріали апеляційної скарги на предмет їх відповідності статтям 258, 259 ГПК України та за відсутності підстав для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи для відмови у відкритті апеляційного провадження з інших підстав, відкриває апеляційне провадження за апеляційною скаргою такої особи та має належним чином дослідити і встановити, чи вирішив суд в оскаржуваному рішенні питання про права, інтереси та (або) обов'язки заявника апеляційної скарги.

Прийняття апеляційним судом відмови від позову і визнання нечинним рішення суду першої інстанції під час апеляційного перегляду судового рішення в порядку статті 272 ГПК України не створює процесуальної колізії, оскільки судові рішення апеляційної та касаційної інстанцій, прийняті після рішення суду першої інстанції, яке надалі визнано нечинним, автоматично втрачають юридичну силу та не можуть мати жодних правових наслідків.

Розподіл судових витрат у разі залишення позову без розгляду

Додаткова постанова ОП КГС ВС від 17.03.2023 у справі № 910/7169/18

Зміст норм статей 129, 130 ГПК України не охоплює питання розподілу витрат зі сплати судового збору між позивачем та відповідачем або компенсацію витрат на користь однієї із сторін у справі зі сплати судового збору з державного бюджету України. Хоча імперативний зміст частини другої статті 226 ГПК України передбачає постановлення судом у разі залишення позову без розгляду ухвали, в якій вирішуються питання про розподіл між сторонами судових витрат, про повернення судового збору з бюджету.

Приписи частини п'ятої статті 130 ГПК України стосується саме компенсації відповідачу здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи, а не розподілу судового збору. **У разі залишення позову без розгляду лише відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи, внаслідок необґрунтованих дій позивача.**

Питання повернення судового збору з Державного бюджету України вирішується судом за наявності клопотання учасника справи відповідно до пункту 4 частини першої статті 7 Закону України «Про судовий збір».

Відшкодування відповідачу судового збору у випадку закриття провадження у справі зв'язку з відмовою позивача від позову

Постанова ОП КГС ВС від 31.03.2023 у справі № 904/1478/19

ОП КГС ВС відступила від висновку Верховного Суду, викладеного у постанові від 14.09.2021 у справі № 910/13084/18, що в частині третій статті 130 ГПК України йдеться про витрати, пов'язані з розглядом справи, а не про судовий збір, розподіл якого визначений в частині першій та другій названої статті.

У випадку відмови позивача від позову і закриття провадження у справі на підставі пункту 4 частини першої статті 231 ГПК України у відповідача згідно з першим реченням частини третьої статті 130 ГПК України виникає право на відшкодування йому за рахунок позивача понесених витрат, до яких належить і судовий збір, і витрати, пов'язані з розглядом справи.

Відшкодування витрат на професійну правничу допомогу у разі закриття касаційного провадження

Додаткова ухвала ОП КГС ВС від 03.12.2021 у справі № 927/237/20

ОП КГС ВС відступила від низки висновків Верховного Суду, що у разі закриття касаційного провадження на підставі пункту п'ятого частини першої статті 296 ГПК України судові витрати відповідно до статей 126, 129, 130 ГПК України розподілу не підлягають, оскільки за змістом цих норм покладення судових витрат на ту чи іншу сторону або компенсація таких витрат здійснюється у випадках розгляду справи по суті або у разі визнання позову, закриття провадження у справі чи залишення позову без розгляду (причому закриття провадження у справі є процесуальною дією, відмінною від закриття касаційного провадження).

За висновком ОП КГС ВС для забезпечення принципу господарського судочинства щодо відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення, та забезпечення особі можливості ефективно захистити свої права в суді у разі подання до неї необґрунтованого позову (необґрунтованої касаційної скарги), **витрати на професійну правничу допомогу при прийнятті ухвали про закриття касаційного провадження мають покладатися на сторону, яка допустила необґрунтоване подання касаційної скарги.**

Доведення співмірності витрат на професійну правничу допомогу фактично наданим послугам при їх розподілі

Постанова ОП КГС ВС від 20.11.2020 у справі № 910/13071/19

Втручання суду у договірні відносини між адвокатом та його клієнтом у частині визначення розміру гонорару або зменшення розміру стягнення такого гонорару з відповідної сторони на підставі положень частини четвертої статті 126 ГПК України **можливе лише за умови обґрунтованості та наявності доказів на підтвердження невідповідності таких витрат фактично наданим послугам.** В іншому випадку, таке втручання суперечитиме принципу свободи договору, закріпленому в положеннях статті 627 ЦК України, принципу *pacta sunt servanda* та принципу захисту права працівника або іншої особи на оплату та своєчасність оплати за виконану працю, закріпленому у статті 43 Конституції України.

Право суду зменшувати заявлений до стягнення розмір витрат на правничу допомогу адвоката (1)

Постанова ОП КГС ВС від 03.10.2019 у справі № 922/445/19

У разі недотримання вимог частини четвертої статті 126 ГПК України **суду надано право зменшити розмір витрат на професійну правничу допомогу адвоката, які підлягають розподілу між сторонами, лише за клопотанням іншої сторони.**

При цьому, обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, що підлягають розподілу між сторонами (частини п'ята-шоста статті 126 ГПК України).

Див. також постанову ОП КГС ВС від 22.11.2019 у справі № 902/347/18.

Право суду зменшувати заявлений до стягнення розмір витрат на правничу допомогу адвоката (2)

Постанова ОП КГС ВС від 03.10.2019 у справі № 922/445/19

Загальне правило розподілу судових витрат визначене в частині четвертій статті 129 ГПК України. Разом із тим, у частині 5 наведеної норми цього Кодексу визначено критерії, керуючись якими **суд (за клопотанням сторони або з власної ініціативи) може відступити від вказаного загального правила при вирішенні питання про розподіл витрат на правову допомогу та не розподіляти такі витрати повністю або частково на сторону, не на користь якої ухвалено рішення, а натомість покласти їх на сторону, на користь якої ухвалено рішення.**

Випадки, за яких суд може відступити від загального правила розподілу судових витрат, унормованого частиною 4 статті 129 ГПК України, визначені також положеннями частин 6, 7, 9 статті 129 цього Кодексу.

Див. також постанову ОП КГС ВС від 22.11.2019 у справі № 902/347/18.

Право суду розподілити витрати на професійну правничу допомогу незалежно від того, чи їх уже фактично сплачено учасником справи чи тільки має бути сплачено

Постанова ОП КГС ВС від 03.10.2019 у справі № 922/445/19

Витрати на надану професійну правничу допомогу у разі підтвердження обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості підлягають розподілу за результатами розгляду справи незалежно від того, чи їх уже фактично сплачено стороною/третьою особою чи тільки має бути сплачено (пункт 1 частини 2 статті 126 цього Кодексу).

Натомість положеннями пункту 2 частини другої статті 126 ГПК України регламентовано порядок компенсації витрат адвоката, необхідних для надання правничої допомоги (витрати на проїзд, проживання, поштові послуги тощо), для розподілу яких необхідною умовою є надання відповідних доказів, які підтверджують здійснення таких витрат.

Неявка повноважного представника позивача (належним чином повідомленого про дату, час і місце розгляду справи) в судове засідання як необґрунтовані дії позивача та підстава для покладення на нього судових витрат в порядку ч. 5 ст. 130 ГПК України

Постанова ОП КГС ВС від 02.12.2022 у справі № 910/12184/20

ОП КГС ВС відступила від правового висновку Верховного Суду, викладеного у постанові від 09.07.2019 зі справи № 922/592/17, що неявка сторони в судове засідання не свідчить про необґрунтованість дій позивача, оскільки зазначене є диспозитивним правом позивача, передбаченим процесуальним законодавством, і «не містить таких обмежень».

Неявка повноважного представника позивача, належним чином повідомленого про час і місце розгляду справи, у судове засідання у разі неподання позивачем заяви про розгляд справи за його відсутності та неповідомлення причин такої неявки, можуть кваліфікуватися як необґрунтовані у розумінні частини п'ятої статті 130 ГПК України.

При цьому саме на позивача покладається обов'язок доведення неможливості вчинення ним відповідних процесуальних дій.

Застосування положень статті 3 Закону України «Про судовий збір» щодо звільнення від сплати судового збору при зверненні з позовом у разі подання апеляційних та касаційних скарг на прийняті у такій справі судові рішення

Постанова ОП КГС ВС від 05.11.2019 у справі № 906/770/17

Відповідно до пункту 13 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір» судовий збір не справляється виключно за подання позовної заяви у відповідних категоріях позовів. Порушені права можуть захищатись як у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), так і на наступних стадіях цивільного процесу, а саме при апеляційному перегляді. Ці стадії судового захисту є єдиним процесом, завдання якого є справедливий розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушеного права.

Тобто саме позивачі, які згідно із статтею 3 Закону України «Про судовий збір» звільняються від сплати судового збору, підлягають такому звільненню також і у разі подання ними апеляційних та касаційних скарг, заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Щодо немайнового характеру вимоги про зобов'язання орендаря повернути земельну ділянку орендодавцю

Постанова ОП КГС ВС від 02.12.2020 у справі № 905/105/20

У даному випадку мають місце правовідносини сторін, які врегульовані договором оренди, строк дії якого закінчився, а судовий збір з позовної заяви про визнання права власності на майно, витребування або повернення майна може визначається з урахуванням вартості спірного майна, лише у позадоговірних зобов'язаннях.

Позовна вимога прокурора про зобов'язання повернути земельну ділянку у даному випадку має немайновий характер, оскільки є вимогою про виконання обов'язку в натурі (повернення належної орендодавцеві земельної ділянки), об'єктом вимоги є дія зобов'язаної сторони, що не піддається грошовій (вартісній) оцінці, а вирішення спору не вплине на склад майна сторін спору та не змінить власника майна.

Щодо необхідності сплати судового збору за подання апеляційних/ касаційних скарг на ухвалу про відмову в задоволенні заяви про винесення додаткового судового рішення

Постанова ОП КГС ВС від 24.07.2020 у справі № 911/4241/15

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду від 27.09.2019 зі справи № 925/673/18, в тій частині, що судовий збір не справляється за подання апеляційних (касаційних) скарг на ухвалу про відмову у задоволенні заяви про винесення додаткового судового рішення.

У цій справі апеляційний господарський суд правильно врахував висновок Великої Палати Верховного Суду, викладений в постанові від 29.05.2018 зі справи №915/955/15, який є релевантним в аспекті застосування підпункту 7 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України “Про судовий збір”, що положення цієї норми, якою передбачено ставку судового збору з апеляційної і касаційної скарг на ухвалу господарського суду у розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб, стосується подання апеляційних і касаційних скарг на всі без винятку ухвали господарського суду, які підлягають оскарженню, незалежно від того, чи передбачено цим Законом справляння судового збору за подання тих заяв, за результатами розгляду яких виносяться відповідні ухвали.

Щодо можливості оскарження учасником справи додаткового рішення, за яким зі скаржника не здійснювалося стягнення судових витрат (оскарження фактично зводиться до захисту інтересів іншого учасника)

Постанова ОП КГС ВС від 15.05.2020 у справі № 910/5410/19

Згідно з частиною п'ятою статті 244 ГПК України додаткове рішення або ухвала про відмову в прийнятті додаткового рішення можуть бути оскаржені.

Частиною першою статті 41 ГПК України визначено, що у справах позовного провадження учасниками справи є сторони та треті особи.

Оскільки скаржник (відповідач-2) є стороною у справі і відповідно до статті 287 ГПК України має право касаційної оскарження, відсутні правові підстави для закриття касаційного провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 296 ГПК України.

Наслідки скасування основного рішення для додаткового рішення про розподіл судових витрат

Постанова ОП КГС ВС від 18.02.2022 у справі № 918/450/20

За змістом статті 244 ГПК України додаткове судове рішення є похідним від первісного судового акта, є його невід'ємною складовою та ухвалюється в тому самому складі та порядку, що й судове рішення; додаткове судове рішення є засобом усунення неповноти судового рішення, внаслідок якої, зокрема, залишилося невирішеним питання про судові витрати.

Таким чином, скасування первісних судових рішень за результатом розгляду касаційної скарги є самостійною підставою для скасування й додаткових судових рішень.

Залишення позову без розгляду як наслідок встановлення та неусунення обставин несплати судового збору на стадії підготовчого провадження або на стадії розгляду справи по суті

Постанова ОП КГС ВС від 21.05.2021 у справі № 910/5120/20

ОП КГС ВС конкретизувала позицію щодо можливості застосування норм процесуального права (частин одинадцятої, тринадцятої статті 176 і пункту 8 частини першої статті 226 ГПК України) на стадії підготовчого провадження або на стадії розгляду справи по суті, зазначивши, що зазначені процесуальні норми не містять жодних застережень щодо допустимості залишення позову без розгляду виключно до закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті у разі, якщо позивач не усунув недоліків оформлення позовної заяви, які полягають у несплаті або недоплаті судового збору.

Наслідки неявки позивача в судове засідання

Постанова ОП КГС ВС від 13.09.2019 у справі № 916/3616/15

ОП КГС ВС відступила від висновків Верховного Суду щодо застосування положень частини четвертої статті 202 та пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України, що обов'язковою умовою для залишення позову без розгляду з підстав неявки позивача (його представника) у судове засідання є неможливість вирішення судом спору по суті за наявними матеріалами справи.

Положення частини четвертої статті 202 та пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України не пов'язують можливості залишення позовної заяви без розгляду з необхідністю надання судом оцінки можливості вирішення спору за відсутності представника позивача, який не з'явився на виклик суду, не повідомив про причини неявки, був належним чином повідомлений про призначення справи до розгляду.

Наведене, однак, не стосується випадків, коли позивач подав заяву про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає вирішенню спору. Тобто оцінка можливості вирішення спору по суті за відсутності представника позивача має обов'язково надаватись судами у разі, якщо позивач не з'явився на виклик суду, але звернувся із заявою про розгляд цієї справи за його відсутності.

Щодо наявності підстав для залишення позову без розгляду внаслідок неявки позивача в судове засідання не лише у випадку, якщо суд викликав позивача у судове засідання і визнав його явку обов'язковою

Постанова ОП КГС ВС від 05.06.2020 у справі № 910/16978/19

ОП КГС ВС відступила від висновку викладеного у справі № 904/11194/15 в частині можливості залишення позову без розгляду на підставі пункту 4 частини 1 статті 226 ГПК України лише у випадку, якщо суд викликав позивача у судове засідання і визнав його явку обов'язковою.

Суд має право залишити позов без розгляду у разі неявки належним чином повідомленого позивача, якщо від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає розгляду справи.

Положення частини четвертої статті 202, пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України не встановлюють вимоги, що для залишення позову без розгляду позивач має не з'явитися у судове засідання саме у випадку визнання судом його явки обов'язковою та виклику до суду.

Щодо умов, за яких суд залишає позов без розгляду внаслідок неявки позивача в судове засідання

Постанова ОП КГС ВС від 16.10.2020 у справі № 910/8816/19

Обов'язковими умовами для застосування передбачених частиною четвертою статті 202, пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України процесуальних наслідків неявки позивача у судове засідання є одночасно його належне повідомлення про час і місце судового засідання та відсутність заяви позивача про розгляд справи за його відсутності.

У разі відсутності у позивача наміру брати участь у судовому засіданні, приписами статей 202, 226 ГПК України передбачено подання позивачем заяви про розгляд справи за його відсутності. Тобто право позивача як особи, яка подала позов та зацікавлена в його розгляді, не бути присутнім у судовому засіданні кореспондується з його обов'язком подати до суду відповідну заяву про розгляд справи за його відсутності.

При цьому саме у разі подання позивачем заяви про розгляд справи за його відсутності і якщо його нез'явлення перешкоджає розгляду справи, суд відповідно до вимог статей 120, 121 ГПК України може визнати явку позивача обов'язковою та викликати його у судове засідання.

Залишення позову без розгляду на стадії касаційного перегляду справи у разі прийняття судом рішення по суті спору, за наявності підстав для залишення позову без розгляду внаслідок неявки позивача в судове засідання

Постанова ОП КГС ВС від 18.11.2022 у справі № 905/458/21

Норми, закріплені у частині четвертій статті 202 та у пункті 4 частини першої статті 226 ГПК України, за методом правового регулювання є імперативними, що означає те, що відповідно до цих норм процесуального права у разі неявки позивача в судове засідання за умови, що він був належним чином повідомлений про час і місце судового засідання, не повідомив суд про причини його неявки та не надав суду заяви про розгляд справи за його відсутності, суд має імперативний процесуальний обов'язок залишити позов без розгляду.

У разі, якщо суд касаційної інстанції виявить, що оскаржуване рішення ухвалене з порушенням норм процесуального права та наявні підстави для залишення позову без розгляду з підстав, передбачених статтями 226, 231 ГПК України, суд касаційної інстанції застосовує повноваження, передбачені пунктом 5 частини першої статті 308 та частиною першою статті 313 ГПК України, як імперативні (такі, що є обов'язковими в силу закону).

Наслідки неявки позивача в судове засідання в умовах воєнного стану

Постанова ОП КГС ВС від 17.03.2023 у справі № 910/17906/21

Підставою передачі справи на розгляд ОП КГС ВС слугувала необхідність уточнити висновки щодо застосування частини четвертої статті 202 та пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України (про те, що за методом правового регулювання ці процесуальні норми є імперативними і у разі неявки позивача в судове засідання за умови, що він був належним чином повідомлений про час і місце судового засідання, не повідомив суд про причини його неявки та не надав суду заяви про розгляд справи за його відсутності, суд має імперативний процесуальний обов'язок залишити позов без розгляду), викладені у постанові ОП КГС ВС від 18.11.2022 у справі № 905/458/21, з урахуванням введення воєнного стану в Україні.

ОП КГС ВС зазначила про відсутність підстав для відступлення від наведеного висновку щодо застосування частини четвертої статті 202 та пункту 4 частини першої статті 226 ГПК України, оскільки його було сформовано без встановлення заборон чи обмежень судам у кожному конкретному випадку надавати оцінку діям сторін у справі та іншим обставинам, зокрема з урахуванням введення воєнного стану в Україні, і, відповідно, визначати подальші процесуальні дії, які суди повинні вчинити для розгляду кожної конкретної справи.

Залишення позову без розгляду в разі встановлення обставин порушення позивачем правил об'єднання позовних вимог на стадії підготовчого провадження (1)

Постанова ОП КГС ВС від 16.10.2020 у справі № 910/7186/19

Позов про стягнення шкоди на підставі статті 1190 ЦК України, частин п'ятої, шостої статті 58 Закону України "Про банки і банківську діяльність" одночасно за дванадцятьма договорами кредитної лінії, укладеними між банком та позичальниками, за якими виникла прострочена заборгованість, а також договорами поруки є таким, що порушує правила об'єднання позовних вимог.

Кожна кредитна операція є самостійним правовідношенням, що є підставою для виникнення у сторін цього правовідношення цивільних прав і обов'язків. У випадку наявності порушень, які були допущені як під час укладення відповідного кредитного договору, так і при його виконанні, утворюють окремий склад цивільно-правового правовідношення, що характеризуються самостійними цивільно-правовими наслідками. Встановлення обставин вчинення кожної з цих операцій засвідчується доказами, які не є пов'язаними між собою (різні кредитні договори, договори забезпечення тощо).

Оскільки позивач порушив правила об'єднання позовних вимог, фактично не міг усунути недоліки позовної заяви, адже встановлення та усунення недоліків у зв'язку з порушенням правил об'єднання позовних вимог ГПК України не передбачено, то позовна заява була обґрунтовано залишена без розгляду місцевим господарським судом.

Залишення позову без розгляду в разі встановлення обставин порушення позивачем правил об'єднання позовних вимог на стадії підготовчого провадження (2)

Постанова ОП КГС ВС від 16.10.2020 у справі № 910/7186/19

Суд, вчинивши необхідні для цілей підготовчого провадження дії, в залежності від встановлених у підготовчому провадженні обставин може прийняти рішення про можливість розгляду справи по суті або припинити подальший розгляд справи (залишити позов без розгляду або закрити провадження у справі), якщо подальший її розгляд є неможливим з будь-яких причин.

При цьому суд не має обов'язку постановляти ухвалу про залишення заяви без руху і надавати позивачу строк для усунення недоліків, оскільки відповідно до частини одинадцятої статті 176 ГПК України у переліку вимог, недодержання яких є підставою залишення заяви без руху, відсутнє посилання на статтю 173 цього Кодексу.

Одночасне оскарження різних процесуальних документів суду першої інстанції, які є окремими самотійними об'єктами апеляційного оскарження, в одній апеляційній скарзі

Постанова ОП КГС ВС від 17.02.2020 у справі № 2/118

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 23.08.2018 у справі № 908/2189/17, якою залишено без змін ухвалу суду апеляційної інстанції про повернення апеляційної скарги на підставі пункту 2 частини п'ятої статті 174 ГПК України внаслідок об'єднання в одній скарзі різних процесуальних документів суду першої інстанції, кожен з яких підлягає самотійному апеляційному оскарженню.

Окремі самотійні підстави для повернення апеляційної скарги встановлені частиною 5 статті 260 ГПК України, перелік яких є вичерпним і не передбачає такої підстави для повернення апеляційної скарги як оскарження в одній апеляційній скарзі рішення та ухвали місцевого господарського суду.

Приписи пункту 2 частини 5 статті 174 ГПК України визначають інші (крім тих, які визначені частиною 4 цієї статті) підстави повернення позовної заяви та підлягають застосуванню виключно судом першої інстанції. Зазначені приписи не можуть бути застосовані апеляційним судом в якості правової підстави для повернення апеляційної скарги по аналогії.

Накладення арешту на майно відповідача в порядку забезпечення позову про стягнення коштів

Постанова ОП КГС ВС від 17.06.2022 у справі № 908/2382/21

ОП КГС ВС відступила від правових висновків Верховного Суду щодо неможливості накладення арешту на (нерухоме) майно відповідача в порядку забезпечення позову про стягнення коштів.

Можливість накладення арешту на майно, не обмежуючись грошовими коштами відповідача, в порядку забезпечення позову у спорі про стягнення грошових коштів є додатковою гарантією для позивача того, що рішення суду у разі задоволення позову, буде реально виконане та позивач отримає задоволення своїх вимог. У разі задоволення позову у справі про стягнення грошових коштів, боржник матиме безумовну можливість розрахуватись із позивачем, за умови наявності у нього грошових коштів у необхідних для цього розмірах, без застосування процедури звернення стягнення на майно боржника.

Такий вид забезпечення позову не призведе до невиправданого обмеження майнових прав відповідача, оскільки арештоване майно фактично перебуває у володінні власника, а обмежується лише можливість розпоряджатися ним.

Накладення арешту одночасно на кошти і на майно відповідача щодо кожного виду майна в межах повної суми позову (подвійне забезпечення позову) є неправомірним

Постанова ОП КГС ВС від 03.03.2023 у справі № 905/448/22

ОП КГС ВС відступила від правового висновку Верховного Суду, викладеного у постанові від 05.08.2022 зі справи № 905/447/22, щодо можливості забезпечення позову шляхом накладення арешту одночасно на кошти і на майно відповідача щодо кожного виду майна в межах повної суми позову.

Накладення арешту як на кошти, так і на майно відповідача, причому окремо на те, і на інше – у повній сумі спору (по 23 238 041,19 грн.), матиме наслідком подвійне забезпечення позовних вимог (і за рахунок коштів, і за рахунок майна), що суперечить вимогам частини четвертої статті 137 ГПК України стосовно співмірності заходів забезпечення позову із заявленими позовними вимогами.

Суд першої інстанції, не врахувавши вимог щодо співмірності заходів забезпечення позову (або неналежно конкретизувавши вжиті заходи забезпечення позову), дійшов помилкового висновку про накладення арешту і на грошові кошти в межах загальної ціни позову, і на майно відповідача у такому ж обсязі, фактично арештував грошові кошти і майно на загальну суму, що удвічі перевищує ціну позову.

Вихід за межі заходів забезпечення позову, встановлених статтею 137 ГПК України

Постанова ОП КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 910/4445/21

Визначений частиною першою статті 137 ГПК України (в редакції, чинній з 08.02.2020) вичерпний перелік видів заходів забезпечення позову може доповнюватися виключно за рахунок певних заходів забезпечення позову, прямо передбачених Законами України або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

У спорі про скасування наказу Мін'юсту в цій справі відповідно як до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", так і до Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень", вжиття такого заходу забезпечення позову як зупинення дії наказу Мін'юсту не допускається, оскільки цей захід не належить до вичерпного переліку видів заходів забезпечення позову згідно із частиною першою статті 137 ГПК України: прямо не передбачений ні процесуальним законом, ні іншим Законом України (міжнародним договором, згода на обов'язковість яких надана ВРУ), як цього вимагають положення пункту 10 частини першої статті 137 ГПК України.

Електронні докази, паперова форма електронного доказу

Постанова ОП КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 914/1003/21

Електронний доказ – це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи.

Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, в якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 ГПК України), який, в свою чергу, є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (пункт 1 частини другої статті 73 ГПК України). Подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу.

Сам лист електронної пошти є таким, що містить відомості про факт відправлення повідомлення із відповідної електронної адреси, час відправлення, адресатів листа – осіб, до відома яких було доведено таке повідомлення тощо. У випадку, якщо позивач подає позов у паперовій формі, то електронний лист може бути наданий суду у вигляді відповідної роздруківки яка і є паперовою копією електронного доказу.

ЕЦП як умова ідентифікації особи при листуванні електронною поштою

Постанова ОП КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 914/1003/21

Чинним законодавством визначені випадки, коли використання електронного підпису є обов'язковим і за відсутності такого підпису документ не буде вважатися отриманим від певної особи. Але ці випадки не охоплюють комерційне, ділове чи особисте листування електронною поштою між приватними особами (якщо інше не встановлено домовленістю між сторонами). У таких відносинах презюмується, що повідомлення є направленим тим, хто зазначений як відправник електронного листа чи хто підписав від свого імені текст самого повідомлення.

Відсутність кваліфікованого електронного підпису на повідомленні не свідчить про те, що особу неможливо ідентифікувати з достатнім ступенем вірогідності як відправника такого повідомлення, направленого електронною поштою, тобто поширювача інформації.

Допустимість податкової накладної як доказу здійснення господарської операції

Постанова ОП КГС ВС від 03.06.2022 у справі № 922/2115/19

ОП КГС ВС уточнила правовий висновок Верховного Суду, викладений у постанові від 28.08.2020 зі справи № 922/2081/19, що податкові декларації підтверджують лише порядок оподаткування господарської операції, оскільки сам факт вчинення оподаткування не свідчить про наявність господарської операції).

Податкова накладна (в залежності від фактичних обставин певної справи) може бути допустимим доказом, на підставі якого суд встановлює факт постачання товару покупцю та його прийняття ним, якщо сторона, яка заперечує факт поставки вчинила юридично значимі дії: зареєструвала податкову накладну; сформувала податковий кредит за вказаною господарською операцією з контрагентом тощо, оскільки підставою для виникнення у платника права на податковий кредит є факт лише реального (фактичного) здійснення господарських операцій з придбання товарно-матеріальних цінностей та послуг з метою їх використання у власній господарській діяльності.

Визначення початку перебігу строку звернення до суду із скаргою на дії (бездіяльність) виконавця, закріпленого у частині першій статті 341 ГПК України

Постанова ОП КГС ВС від 04.02.2022 у справі № 925/308/13-г

За змістом частини першої статті 74 Закону України «Про виконавче провадження», статей 339, 341 ГПК України, за порівняльного аналізу змісту термінів "дізнався" та "повинен був дізнатися", що містяться у положеннях статті 341 ГПК України, **презумується обов'язкок особи знати про стан своїх прав у виконавчому провадженні; доведення факту, через який сторона не знала про порушення свого права і саме з цієї причини не звернулася за його захистом до суду, недостатньо.**

Під час визначення початку перебігу цього строку необхідно враховувати поведінку скаржника (чи мав він реальну можливість (повинен був) дізнатися про стверджуване ним порушення його прав, вчинені ним дії, направлені на з'ясування стану виконавчого провадження тощо).

А тому стягувач, який подав до відповідного органу заяву про вчинення відповідних виконавчих дій, однак не отримав задоволення своїх вимог, вважається обізнаним про ймовірність порушення його прав у виконавчому провадженні незалежно від того, чи отримав він від державного виконавця певні документи виконавчого провадження або відповіді.

Заміна сторони виконавчого провадження його правонаступником, який не може бути належним (правонаступником) у спірних правовідносинах

Постанова ОП КГС ВС від 17.01.2020 у справі № 916/2286/16

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 16.10.2018 у справі № 923/151/17 про відсутність підстав для задоволення заяви про заміну стягувача, подану фізичною особою, яка не може бути належним правонаступником кредитодавця у спірних правовідносинах.

Вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження здійснюється судом з урахуванням положень статей 74 – 79, 86 ГПК України, тобто за перевірки та надання оцінки доказам, наданим в обґрунтування відповідної заяви, зокрема, їх достовірності та достатності для висновків про фактичний перехід прав та обов'язків сторони виконавчого провадження до іншої особи на підставі правочину, якому має бути надана оцінка на предмет нікчемності, тобто недійсності в силу положень закону.

При цьому встановлення обставин, за яких цей правочин може бути визнаний недійсним (оспорюваний) за відсутності оспорення або визнання його недійсним у встановленому законом порядку, не входить у межі дослідження під час розгляду такої заяви, а тому відповідні обставини не можуть бути підставою для відмови у здійсненні заміни сторони процесу правонаступником, оскільки це суперечитиме презумпції правомірності правочину, визначеному статтею 204 ЦК України.

Відвід/самовідвід колегії суддів з посиланням на порушення порядку визначення складу суду для розгляду справи

Ухвала ОП КГС ВС від 10.01.2022 у справі № 918/191/21

Судді не мають жодного впливу на формування складу суду для розгляду конкретної справи, що спрямовано на забезпечення реалізації учасниками справи права на судовий захист незалежним та безстороннім судом, встановленим законом, як складової права на суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Посилання, як на підставу відводу (самовідводу) на те, що суддя (колегія суддів) не може брати участь у повторному автоматизованому розподілі судової справи, оскільки у період первинного автоматизованого розподілу справи суддя (колегія суддів) не міг (могла) брати участь в автоматизованому розподілі судової справи між суддями через заплановану відпустку є безпідставним, оскільки вказані обставини є помилковим ототожненням технічних процесів автоматизованого розподілу справи, на які судді не мають жодного впливу, з фактичним отриманням суддею матеріалів справи після здійснення автоматизованого розподілу справи відповідно до вимог чинного законодавства.

Щодо умов прийнятності мирової угоди, оскільки її затвердження судом має наслідком закриття провадження у справі

Постанова ОП КГС ВС від 24.01.2020 у справі № 911/5310/14

Закриття провадження у справі у даному випадку є наслідком затвердження судом мирової угоди, процесуальні дії щодо затвердження судом мирової угоди та закриття у зв'язку з цим провадження у справі перебувають у нерозривному зв'язку і не можуть розглядатися окремо одна від одної.

Для встановлення обставин щодо правомірності закриття провадження у справі у зв'язку із затвердження мирової угоди сторін необхідно перевірити дотримання судом при затвердженні мирової угоди вимог статті 192 ГПК України, зокрема дослідити умови мирової угоди на предмет того, чи відповідають ці умови закону, чи не порушують права або охоронювані законом інтереси інших осіб, чи не є вони невиконуваними, а також чи відповідають дії представників сторін мирової угоди інтересам осіб, яких вони представляють, оскільки порушення будь-якої з наведених вимог є безумовною підставою для відмови у затвердженні мирової угоди і, як наслідок, відсутністю передумов для закриття провадження у справі з цих підстав.

Див. також постанову ОП КГС ВС від 03.10.2019 у справі № 911/918/15.

До моменту прийняття справи до розгляду палатою, об'єднаною палатою або Великою Палатою Верховного Суду у суду відсутні правові підстави для зупинення провадження у справі відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 228 ГПК України

Постанова ОП КГС ВС від 27.03.2019 у справі № 906/1349/15

Відповідно до пункту 7 частини першої статті 228 ГПК України, зупинення провадження у справі, на відміну від відкладення розгляду справи, здійснюється без зазначення строку, до усунення обставин (до закінчення перегляду рішення в касаційному порядку), які зумовили зупинення провадження у справі.

Отже, провадження у справі має зупинитись з чітким розумінням того, що підстава для зупинення провадження уже існує.

У ОП КГС ВС відсутні повноваження вирішувати процесуальні питання після ухвалення постанови судом касаційної інстанції

Ухвала ОП КГС ВС від 13.09.2019 у справі № 908/1654/18

Додаткове рішення є невід'ємною частиною ухваленого судом рішення за результатами розгляду справи. Додаткове рішення ухвалює суд, який розглянув справу. Тоді як розгляд справи об'єднаною палатою Касаційного господарського суду допускається тільки у визначених ГПК України випадках (частина п'ята статті 33 Кодексу).

Статті 302 та 303 ГПК України, якими врегульовано порядок передачі та розгляду справ об'єднаною палатою, не містять положень про повноваження об'єднаної палати вирішувати процесуальні питання після ухвалення постанови судом касаційної інстанції, зокрема ухвалювати додаткову постанову про розподіл судових витрат, понесених учасниками справи за результатами розгляду справи у суді касаційної інстанції.

Розгляд справи судами в порядку спрощеного позовного провадження автоматично не свідчить, що така справа є малозначною

Ухвала ОП КГС ВС від 13.09.2019 у справі № 908/1654/18

ОП КГС ВС відступила від правового висновку щодо застосування норми статті 12 ГПК України, викладеного в раніше ухваленій постанові Верховного Суду від 25.06.2018 у справі № 927/5/18.

Та обставина, що розгляд справи було здійснено в порядку спрощеного позовного провадження, не означає що ця справа автоматично є малозначною за відсутності доказів визнання її такою судом відповідно до пункту 2 частини п'ятої статті 12 ГПК України.

Відображення в ЄДР інформації про особу, яка може діяти від імені юридичної особи в порядку самопредставництва не є обов'язковим

Постанова ОП КГС ВС від 18.06.2021 у справі № 922/751/20

ОП КГС ВС відступила від висновку Верховного Суду щодо застосування приписів статей 56, 58 ГПК України в частині обов'язковості відображення в ЄДР інформації про особу, яка може діяти від імені юридичної особи в порядку самопредставництва.

Тлумачення приписів частини третьої статті 56 ГПК України приводить до висновку, що для визнання юридичної особи такою, що діє в порядку самопредставництва, **необхідно, щоб у відповідному законі, статуті, положенні чи трудовому договорі (контракті) було чітко визначене її право діяти від імені такої юридичної особи (суб'єкта владних повноважень без права юридичної особи) без додаткового уповноваження (довіреності).** Внесення відповідної інформації до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань не є обов'язковим.

Щодо змісту довіреності на підставі якої адвокат може здійснює представництво інтересів клієнта у суді

Постанова ОП КГС ВС від 12.10.2018 у справі № 908/1101/17

ОП КГС ВС відступила від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 24.04.2018 у справі № 914/2414/17, що довіреність, на підставі якої адвокат здійснює представництво інтересів клієнта у суді, повинна обов'язково містити вказівку, що представник є адвокатом.

Жодна норма Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" не встановлює, що в довіреності, виданій на ім'я фізичної особи – адвоката, обов'язково зазначається про те, що такий представник є саме адвокатом. Не містить таких вимог ні ГПК України, ні ЦК України, яким врегульовано питання представництва за довіреністю.

В зазначеному аспекті важливим є, щоб особа, яка здійснює представництво за довіреністю, мала статус адвоката та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Тоді як довіреність визначає лише повноваження адвоката, межі наданих представникові прав та перелік дій, які він може вчиняти для виконання доручення.

Представництво прокурором інтересів держави у господарському суді

Постанова ОП КГС ВС від 18.06.2021 у справі № 905/72/20

Системне тлумачення положень частин третьої-п'ятої статті 53 ГПК України і частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» дозволяє дійти висновку, що прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави у двох випадках:

- 1) якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати такий захист у спірних правовідносинах;
- 2) якщо немає органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах.

Обставини дотримання прокурором процедури, встановленої частинами 3 та 4 статті 23 Закону України «Про прокуратуру», яка повинна передувати зверненню до суду з відповідним позовом, підлягають з'ясуванню судом незалежно від того, чи має місце факт порушення інтересів держави у конкретних правовідносинах, оскільки відповідно до положень статей 53, 174 ГПК України недотримання такої процедури унеможлиблює розгляд заявленого прокурором позову по суті.

Щодо неможливості представництва прокурором інтересів держави в особі комунального некомерційного підприємства, яке не є суб'єктом владних повноважень

Постанова ОП КГС ВС від 18.11.2022 у справі № 914/2656/21

ОП КГС ВС відступила від правового висновку Верховного Суду, викладеного у постанові від 25.08.2022 зі справи № 903/357/21, щодо можливості звернення прокурора з позовом в інтересах особи, яка не є органом, уповноваженим здійснювати функції держави у спірних правовідносинах (комунального некомерційного підприємства).

Якщо суб'єкт, в особі якого прокурор звернувся за захистом інтересів держави, не є органом державної влади чи місцевого самоврядування і не є суб'єктом владних повноважень, то звернення прокурора до суду у такому разі є неправомірним і його позовна заява підлягає залишенню без розгляду відповідно до пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України.

Відповідна особа самостійно приймає рішення і здійснює діяльність у межах компетенції, передбаченої чинним законодавством України, та має право від свого імені укладати договори, бути позивачем та відповідачем у судах.

Представництво прокурором інтересів держави в судів якщо їх захист не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади

Постанова ОП КГС ВС від 07.12.2018 у справі № 924/1256/17

Прокурор може представляти інтереси держави у разі, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження та у разі відсутності такого органу.

Прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень для захисту інтересів держави. Щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, прокурор виконує субсидіарну роль, замінює у судовому провадженні відповідного суб'єкта владних повноважень, який відсутній або всупереч вимог закону не здійснює захисту чи робить це неналежно.

Підставою для представництва прокурором інтересів держави в суді у такому випадку є належне обґрунтування, підтверджене достатніми доказами, зокрема, але не виключно, повідомленням прокурора на адресу відповідного суб'єкта владних повноважень про звернення до суду від його імені, відповідними запитамі, а також копіями документів, отриманих від суб'єкта владних повноважень, що свідчать про наявність підстав для такого представництва.

Щодо відсутності у прокурора підстав для самостійного представництва інтересів держави у спорах, пов'язаних з публічними закупівлями

Постанова ОП КГС ВС від 07.12.2018 у справі № 924/1256/17

Державна аудиторська служба України та Державна фінансова інспекція України мають право при виявленні випадків недотримання законодавства про державні закупівлі та не виконанні підконтрольною установою вимог до усунення відповідних порушень, звернутися до суду в інтересах держави.

Враховуючи викладене, апеляційним судом обґрунтовано спростовано висновок суду першої інстанції щодо наявності підстав для здійснення прокурором самостійного представництва інтересів держави у даній справі, вмотивований тим, що у Державній аудиторській служби України, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, а також і в інших державних органів відсутні повноваження щодо звернення до господарського суду із позовами про визнання недійсними рішень тендерного комітету, договорів про закупівлю робіт за державні кошти.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!